

УДК: 551.77 (479.24)

**QOBUSTAN-QƏRBİ ABŞERON PALEOGEN ÇÖKÜNTÜLƏRİNİN
ZONAL BÖLGÜSÜ ÜZRƏ AZƏRBAYCANIN VƏ QONŞU
REGIONLARIN PALEOGEN ÇÖKÜNTÜLƏRİNİN
KORRELYASIYASI****H.Ə.ALLAHVERDİYEVA**
AMEA Geologiya İnstitutu
hallahverdiyeva 63@mail.com

Tədqiq etdiyimiz rayonun paleogen çöküntüləri üçün plankton foraminiferləri üzrə 16 zonadan ibarət zonal bölgü tərtib edilmişdir.

Qobustan-Qərbi Abşeron paleogen çöküntülərinin zonal bölgü sxemi Azərbaycanın struktur-fasial zonaları və qonşu ölkənin paleogen çöküntülərinin zonal bölgü sxemləri ilə korrelyasiyası verilmişdir.

Açar sözlər: paleogen, zona, foraminifer, paleosen, eosen, oliqosen.

Paleogen çöküntüləri Azərbaycan daxilində və qonşu regionlarda çox müxtəlif litofasiyada inkişaf etmiş və eyni zamanda çox müxtəlif fauna qrupları ilə səcciyələnirlər (1). Bu çöküntülər Qobustan–Qərbi Abşeron regionunda litoloji cəhətdən, demək olar ki, sabitdir və kəsilişlər litologiyaya görə yaxşı korrelyasiya olunur. Çöküntülərin ümumi korrelyasiyası isə yalnız düzgün qurulan mərtəbə və zonal sxemlər vasitəsilə həyata keçirilir.

Paleogen çöküntüləri ayrı-ayrı regionlarda özünəməxsus fauna ilə səcciyələndiyindən Qobustan-Qərbi Abşeronun paleogen çöküntüləri Azərbaycanın struktur-fasial zonalarının və qonşu ölkələrin paleogen çöküntülərinin paleogen bölgü sxemləri də bir-birindən müəyyən dərəcədə fərqlənir (cədvəl 1).

Biz Qobustan-Qərbi Abşeronun paleogen çöküntülərinin mikrofauna üzrə tərtib etdiyimiz zonal bölgü sxemini Azərbaycanın struktur-fasial zonaları və qonşu ölkələrin paleogen çöküntüləri üçün tərtib edilmiş zonal bölgü sxemləri ilə korrelyasiyasını nəzərdən keçirmişik. Həmin regionların bölgü sxemlərinin müqayisəsi cədvəl 1-də verilmişdir.

**Qobustan – Qərbi Abşeron paleogen çöküntülərinin zonal bölgü sxeminin
Azərbaycanın və qonşu regionların paleogen çöküntülərinin
eyniadlı sxemləri ilə korrelyasiyası**

Sistem		Şöbə		Y/şöbə		Mərtəbə		Rusiyada qəbul olunmuş		Azərbaycan			
		Plankton foraminiferlərin regional zonal bölgüsü (2008)		(2007)									
Paleogen	Eosen	Oliqosen		Üst	Xatt					Virguniella poiensis Bolivina ex.gr.plicatella			
		Alt	Rupel					Nonion dendriticus, Caucasia schischkinskaya Globigerina tumbeli, Globigerina tapuriensis					
		Üst		Priabon	Globigerap sis topicaliss.l	Turborotalia centralis ----- Globigerina corpulenta ----- Globigerapsis tropicalis	G.corpu ten ta	G.officinalis					
		Orta		Barton	Globige ri na turkmen ica	G.praebulloides ----- G.azerbaidjanica	G.turkmenica				T.rohri		
		Lüitet		Hantkenina alabamensis		Ac. rotundimarginata							
		Alt		Acarinina rotundimarginata ----- Acarinina bullbrooki		Globigerinatheka subconglobata							
	Paleosen		Üst		Tanet	Acarinina acarinata ----- Ac.subsphaerica ----- Iqorina djanensis	Acarinina aragonensis		Globorotolia aragonensis G.marginodentata G.subbotinae G.aequa		Acarinina acarinata Acarinina subsphaerica		
	Alt		İpr		Morozovella	M.caucasica ----- M.marginodentata ----- M.subbotinae	Hantkenina aragonensis						
	Zeland		Morozo- vella ansula- ta s.l		M.conicotruncata M.angulata s.s		Acarinina conicotruncata Globorotalia angulata						
	Dat		Paemurica inconstans ----- Globoconusa daubjerensis ----- Eoglobigerina		Acarinina schakdagica Globoconusa daubjerensis								

Y/şöbə	Mərtəbə	Qərbi Abşeron-Qobustan Babayev Ş.Ə., Allahverdiyeva H.Ə., 1997	Şimal-Şərqi Azərbaycan X.Əliyulla 1989	Orta-Kür çökəkliyi X.Əliyulla, 1989
Üst	Xətt			
Alt	Rupel	<i>Caucasina schischkinskaya</i> <i>Globigerina tumbeli</i>	<i>Globigerina tumbeli</i>	<i>Nonion dendriticus</i> <i>Caucasina schischkinskayae</i> <i>Globigerina tumbeli</i>
Üst	Priabon	<i>Globigerina officinalis</i>	<i>Globigerina officinalis</i>	<i>Globigerina seminvoluta</i>
		<i>Globigerina corpulenta</i>	<i>Globigerina corpulenta</i>	<i>Globigerina corpulenta</i>
Orta	Barton	<i>Globigerina turkmenica</i>	<i>Globigerina turkmenica</i>	<i>Globigerina turkmenica</i>
	Lütet	<i>H.alabamensis?</i> ----- <i>Globorotalia rotundimarginata</i>	<i>Ac.rotundimarginata</i>	<i>Ac.rotundimarginata</i>
		<i>Acarinina bullbrokki</i>	<i>Acarinina bullbrokki</i>	<i>Acarinina bullbrooki</i>
Alt	İpr	<i>G.aragonensis</i> <i>G.marginodetata</i> <i>G. subbatinae</i>	<i>Globorotalia aragonensis</i> <i>G.subbotinae</i>	<i>G.aragonensis</i> <i>G. caucasica</i> <i>G.marginodetata</i> <i>G.subbotinae</i>
Üst	Tanet	<i>Acarinina acarinata</i> <i>Acarinina subsphaerica</i>	<i>Rizammia idivisica</i>	<i>Acarinina acarinata</i> <i>Acarinina subsphaerica</i>
	Zeland	<i>Globorotalia angulata</i>	<i>Globorotalia angulata</i>	<i>Morozovella angulata</i>
Alt	Dat	<i>Acarinina schachdagica</i> <i>Globoconusa daubjergensis</i>	<i>Acarinina inconstans</i> <i>Globoconusa daubjergensis</i>	<i>Acarinina schachdagica</i> <i>Globoconusa daubjergensis</i>
Y/şöbə	Mərtəbə	Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağətəyi K.A.Əlizadə, Ş.Ə.Babayev, 1989	Naxçıvan M.R. X.Əliyulla, Ş.Ə.Babayev, S.A.Şıxlinski 1989	Şimali-Qafqaz, Kraşennikov 1975 (1) Belujenko 2010 (2)
Üst	Xətt			<i>Batalpaşın lay dəstəsi</i>
Alt	Rupel	<i>Globigerina tumbeli</i> <i>Globigerina officinalis</i>	Zəngin flora qatı Zəif fauna	Xadum horizontu

Üst	Priabon	<i>Globigerina semivoluta</i> <i>Globigerinatheca index</i>	<i>Globigerina corpulenta</i>	<i>Globigerapsis tropicalis</i> və iri <i>Globigerina</i> -lar <i>Globigerina</i> <i>turkmenica</i> , <i>Hantkenina</i> <i>alabamensis</i> <i>Ac.rotundimarginata</i>
Orta	Barton	<i>Globigerina turkmenica</i>	<i>Truncorotaloides rohri</i>	<i>Ac.bullbrooki</i>
	Lütet	<i>Ac.rotundimarginata</i> <i>Acarinina bullbrokki</i>		<i>Ac.aragonensis</i> <i>Ac.rotundimarginata</i> <i>Acarinina bullbrokki</i>
Alt	İpr	<i>Globorotalia marginodentata</i> <i>Globorotalia subbotinae</i>	<i>G.aragonensis</i> <i>G. marginodentata</i> <i>Globorotalia subbotinae</i> <i>G.aequa</i>	<i>G.marginodentata</i> <i>G.subbotinae</i>
	Tanet	<i>Acarinina subsphaerica</i>	<i>Acarinina acarinata</i> <i>Acarinina subsphaerica</i>	<i>Acarinina acarinata</i> <i>Acarinina subsphaerica</i> <i>Acarinina djanensis</i>
Üst	Zeland	<i>Morozovella angulata</i>	<i>Morozovella angulata</i>	<i>G.conicotruncata</i> <i>G.angulata</i>
	Dat	<i>Acarinina schachdagica</i> <i>Globoconusa daubjerensis</i>	<i>Acarinina schachdagica</i> <i>Globoconusa daubjerensis</i>	<i>Acarinina inconstans</i> <i>Globorotalia triloculinoides</i> <i>G.taurica</i>

- 1) Paleosen-Eosen Kraşennikova görə
- 2) Oligosen-Belujenkaya görə

Paleosen

Qobustan–Qərbi Abşeronda danimarka mərtəbəsi çöküntülərində aşağıdan yuxarı *Globoconusa daubyergensis* və *Acarinina schachdagica* zonaları ayrılır.

Danimarka mərtəbəsi Azərbaycanın paleogen çöküntülərinin plankton foraminiferlərə görə bölgüsündə də *Globigerina daubyergensis* və *Acarinina schachdagica* zonalarına bölünür (3).

Şimali-Şərqi Azərbaycanda *G.daubyergensis* zonasına mergellər, əhəngdaşları, qumdaşları, alevrolitlərdən ibarət İlxıdağ lay dəstəsi, *A.inconstans* zonasına gillər, mergellər, alevrolitlər ilə ifadə olunmuş Sumqayıt lay dəstəsinin alt hissəsi aiddir. Gillər ilə (40-50 m) ifadə olunmuşdur. Bu çöküntülərdə *Acarinina schachdagica*, *Globoconusa daubyergensis*, nanoplankton rast gəlir (2).

Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağətəklərində də danimarka mərtəbəsində qalınlığı 5-65 m-ə çatan əhəngdaşları, mergellər, qumdaşları ilə təmsil edilmiş *Globoconusa daubyergensis* və qalınlığı 35-50 m olan əhəngdaşları, mergellər və gillərlə ifadə olunmuş *Acarinina schachdagica* zonası ayrılır.

Kiçik Qafqazın mərkəzi hissəsində danimarka mərtəbəsi (Pəmbək lay dəstəsinin alt hissəsi) qalınlığı 165 m-ə çatan əhəngdaşları və mergellərlə ifadə edilmişdir.

Qeyd etməliyik ki, Kiçik Qafqazın cənub-şərq dağ ətəklərində paleosen çöküntüləri məlum deyildir.

Araz zonasında *Globoconusa daubyergensis* zonası əhəngdaşları, gillər, qumdaşları ilə təmsil edilərək qalınlığı 30-75 m arasında dəyişir. *Acarinina schachdagica* zonası gillər, qumdaşları, qravelitlər ilə ifadə olunaraq qalınlığı 30-75m arasında dəyişir. Burada foraminiferlər, nanoplankton geniş yayılmışdır. Ordubad ətrafında danimarka mərtəbəsinin qalınlığı 250 m-ə çatır.

Rusiya ərazisi üçün paleogen çöküntülərinin tərtib edilmiş regional zonal sxemində (2008) aşağı zona *Eoglobigerina*, *Globoconusa daubyergensis* zonalarına, yuxarı zona isə *Praemurica inconstans* zonasına uyğun gəlir.

Şimali-Qafqazda *Globoconusa daubyergensis* zonası *Globigerina taurica*, *G.triloculinoidea* zonalarına, *Acarinina schachdagica* zonası isə *Acarinina inconstans* zonasına uyğundur (7).

Zeland mərtəbəsində öyrəndiyimiz regionda *Globorotalia angulata* zonası ayrılır. Bu zona plankton foraminiferlərin regional zonal bölgüsünün *Morozovella anqulata* zonasına uyğundur.

Azərbaycanın paleogen çöküntülərinin zonal bölgüsündə ümumi həcmi bu zonaya bərabər olan aşağıdan yuxarı *Globorotalia anqulata* və *Acarinina conicotruncata* zonaları uyğun gəlir.

Şimali-şərqi Azərbaycanda eyniadlı zonaya alt Sumqayıtın yuxarı hissəsi aiddir. Onlar qalınlığı 50-70 m olan gillər, mergellər, qumdaşları ilə təmsil edilmişdir.

Orta Kür çökəkliyində *Morozovella angulata* zonası mergellər, gillər, əhəngdaşları, qumdaşları ilə təmsil edilərək qalınlıqları 6-103 m arasında dəyişir.

Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağətəklərində də zeland mərtəbəsində *M. angulata* zonası ayrılır. Bu zona qalınlığı 20-100 m olan mergellər, qumdaşları, gillər, alevrolitlər, əhəngdaşları ilə ifadə olunmuşdur.

Kiçik Qafqazın mərkəzi hissəsində də zeland çöküntülərinə gillər, argillitlər, alevrolitlər, qumdaşları, gilli əhəngdaşları (40-260m) aiddir.

Araz zonasında da zeland mərtəbəsində *M. angulata* zonası ayrılır. Bu zona qalınlığı 100-230 m olan gillər, mergellər, qumdaşları, konqlomeratlar və tufoqravelitlər ilə təmsil edilmişdir.

Şimali Qafqazda zeland mərtəbəsinə *Globorotalia angulata* (alt), *G.conicotruncata* (üst) zonaları uyğun gəlir (4).

Tanet mərtəbəsində öyrəndiyimiz sahədə aşağıdan yuxarı *Acarinina subsphaerica* və *Acarinina acarinata* zonaları ayrılır.

Bu zonalara regional bölgü sxemində İgorina dyanensis, *Acarinina subsphaerica* (= *Acarinina subsphaerica*) və *Acarinina acarinata* zonaları uyğun gəlir.

Azərbaycanın paleogen çöküntülərinin zonal bölgüsündə də tanet mərtəbəsində *Acarinina subsphaerica* və *Acarinina acarinata* zonaları ayrılır.

Şimali-şərqi Azərbaycanda tanet mərtəbəsinin çöküntüləri üst Sumqayıta aid olub gil araqatlı qumdaşları, qravelitlər, konqlomeratlarla təmsil edilmişdir (120 m). Burada tanet mərtəbəsində *Rhizammina indivisica* zonası ayrılır (2).

Orta- Kür şökəkliyində də tanet mərtəbəsində *Acarinina subsphaerica* və *Acarinina acarinata* zonaları ayrılır. (Burada tanet çöküntüləri qalınlığı 25-100 m olan gillər və mergellərlə təmsil edilmişdir.

Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağ ətəklərində tanet mərtəbəsi həcmində *Acarinina subsphaerica* zonası ayrılır. O qalınlığı 40-100 m olan nummulitli əhəngdaşları, qumdaşları, mergellər və gillərlə təmsil edilmişdir.

Kiçik Qafqazın mərkəzi hissəsində tanet çöküntülərində plankton foraminiferlər az yayıldığından orada zonal bölgü aparılmamışdır. Burada tanet mərtəbəsinə Şahdağda qalınlığı 100-250 m olan gilli şistlər, argillitlər, əhəngdaşları, qumdaşları, qravelitlər (Cil lay dəstəsi) və Kəlbəcər muldasında əhəngdaşları, argillitlər və qismən qumdaşları ilə təmsil edilmiş paleosen çöküntülərinin üst hissəsi uyğun gəlir.

Araz zonasında da tanet mərtəbəsində *Acarinina subsphaerica* və *Acarinina acarinata* zonaları ayrılır. Tanet mərtəbəsinə “dat- paleosen” qatının üst hissəsi uyğun gəlir. O gillər, mergellər, qumdaşları, konqlomeratlar, tuflu konqlomeratlar ilə təmsil edilmişdir (100-230 m).

Şimali Qafqazda tanet mərtəbəsində aşağıdan yuxarı *Acarinina dyanensis*, *Ac. subsphaerica* və *Ac. acarinata* zonaları ayrılır (4).

Eosen

Alt eosen-ıpr mərtəbəsi. İpr mərtəbəsində tədqiq etdiyimiz rayonda aşağıdan yuxarı *Globorotalia subbotinae*, *Gl. marginodentata* və *Gl. aragonensis* zonaları ayrılır. Bu zonalar uyğun olaraq plankton foraminiferlərin zonal bölgüsündə və Azərbaycanın paleogen çöküntülərinin zonal sxemində də eyniadlı zonalar ilə tutuşdurulur. Yalnız regional sxemdə *Globorotalia aragonensis* zonası əvəzinə *M. caucasica* zonası ayrılır. Bundan əlavə Azərbaycanın sxemində alt eosenin əsasında *Globorotalia aequa* zonası da qeyd edilmişdir.

Şimal-şərqi Azərbaycanda ipr çöküntüləri alt qovundağın alt hissəsini təşkil edən mergellər, gillər, əhəngdaşları, qumdaşları ilə təmsil edilmişdir (120 m). Bu çöküntülərdə aşağıdan yuxarı *Globorotalia subbotinae* və *Gl. aragonensis* zonaları ayrılır.

Orta Kür şökəkliyində ipr çöküntüləri əhəngdaşı, qumdaşı ara qatları olan gillər və mergellər ilə təmsil edilmişdir (90-420 m). Bu çöküntülərdə aşağıdan yuxarı *Gl. subbotinae*, *Gl. marginodentata*, *Gl. caucasica* və *Gl. aragonensis* zonaları ayrılır.

Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağ ətəklərində də ipr çöküntülərində aşağıdan yuxarı *Globorotalia subbotinae*, *Gl. marginodentata* zonaları ayrılır. Bu

çöküntülər qalınlığı 11-200 m olan mergelli gillər, argillitlər, alevrolitlər, nummulitli əhəngdaşları və qumdaşları ilə təmsil edilmişdir.

Kiçik Qafqazın mərkəzi hissəsində ipr çöküntüləri argillitlər, alevrolitlər, qumdaşları, qraveltələr, tuflu qumdaşları ilə təmsil edilmişdir. Qalınlığı 20-350 m bu çöküntülərdə plankton foraminiferlər nadir tapıldığından, onlarda plankton foraminifer zonaları ayırmaq mümkün olmamışdır.

Kiçik Qafqazın cənub-şərq dağətəklərində ipr çöküntüləri qalınlığı 45m-ə çatan qumdaşları, argillitlər və gillərlə təmsil edilmişdir. Bunlarda *Globorotalia quetra*, *G.aequa*, *Giobigerina nana*, *G.varianta Subb*.etc. tapılsa da zona ayırmaq mümkün olmamışdır (6).

Talışda ipr çöküntülərində qalınlığı 300 m olan tufogen qumdaşları, mergellər, argillitlər, Toradı kəndi yaxınlığında *Globorotalia subbotine*, *Gl. aragonensis*, *Gl.aequa*, *Globigerina triloculinoidea* etc. tapılsa da burada zona ayrılmamışdır (8). Stratigrafik vəziyyətinə görə bu çöküntülər kosmolyan lay dəstəsinin ən aşağı leysitsanidin tufları seriyasına uyğun gəlir. Bundan əlavə alt eosenə brekçiya, konglomeratlar seriyası və piroklastlar (450-500m) seriyası aid edilmişdir.

Araz zonasında ipr çöküntülərində *Globorotalia aequa*, *Gl. subbotinae*, *Gl. marginodentata* və *Globorotalia aragonensis* zonaları ayrılır. İpr çöküntülərinə “danimarka-paleosen” qatının üst hissəsi (qalınlığı 150-550 m olan gillər, argillitlər, mergellər, qumdaşları, əhəngdaşları) və vulkanogen qat (=zona *Nummulites aquitanicus*=zona *Gl. aragonensis*) qalınlığı 250-600 m olan tufobrekçiya, tufokonglomerat, portirit, tuflu qumdaşı, qumdaşları, argillitlər aiddir.

Şimali Qafqazda ipr çöküntüləri alevrolitlər, mergellər, qumdaşları ilə təmsil edilmişlər (~40 m). Burada aşağıdan yuxarı *Gl. subbotinae*, *Gl. marginodentata*, zonaları ayrılır (7).

Orta eosen. Tədqiq etdiyimiz regionda lütet mərtəbəsində aşağıdan yuxarı *Acarinina bullbrooki*, *Acarinina rotundimarginata* və *Hantkenina alabamensis* zonaları ayrılır. Plankton foraminiferlərin zonal bölgüsündə lütet mərtəbəsində aşağıdan yuxarı *Ac. bullbrooki*, *Ac. rotundimarginata* və *Hantkenina alabamensis* zonaları, Azərbaycanın paleogen çöküntülərinin bölgüsündə isə aşağıdan yuxarı *Hantkenina aragonensis*, *Globigerinatheca subconglobata* və *Acarinina rotundimarginata* zonaları ayrılır (3).

Şimal-şərqi Azərbaycanda lütet çöküntüləri əhəng daşları, mergellər, gillərlə təmsil edilərək qalınlıqları 50 m-ə çatır (alt qovundağın üst hissəsi). Bu çöküntülərdə *Ac. bullbrooki* və *Ac. rotundimarginata* zonaları ayrılır.

Orta Kür çökəkliyində lütet çöküntülərində həmin bu 2 zona ayrılır. Onlar əhəngdaşı və qumdaşı ara qatlı gillər və mergellərlə təmsil edilmişlər. Qeyd etməliyə ki, Orta Kür çökəkliyində orta eosen çöküntülərinin qalınlığı 70-460 m arasında dəyişir.

Kiçik Qafqazın cənub-şərq dağətəklərində orta eosen çöküntülərinin aşağı və orta hissəsində gillər, gilli şistlər, argillitlər, qumdaşları və əhəngdaşları

(lütet), yuxarı hissəsində isə əhəngdaşlı araqaatlı alevrolitlər (barton) üstünlük təşkil edir. Ümumi qalınlığı 260 m (6).

Talışda lütet mərtəbəsində kosmolyan lay dəstəsinin çökmə tufogen qatı (350-400m) və avtoklastit lavaları seriyası (200-600 m), barton mərtəbəsinə isə nesli lay dəstəsi (50-900 m) aid edilmişdir (4).

Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağətəklərində lütet çöküntüləri qumdaşı ara qatları olan mergellər və gillər ilə təmsil edilmişlər. Qalınlıqları 15-70 m. Bu çöküntülərdə də *Ac. bullbrooki* və *Ac. rotundimarginata* zonaları ayrılır.

Kiçik Qafqazın mərkəzi hissəsində orta eosen çöküntüləri müxtəlif fa-siyalarda – karbonat, piroklastik, lava, tufogen-terrogen və s. yayılmışdır. On-ların qalınlığı Kəlbəcər muldasında 400-1500 m, Şahdağ sinklinorisində isə 150-2300 m arasında dəyişir. Bu çöküntülərdə nummulitlər və plankton for-a-miniferlər yayılsa da onları zonalara və mərtəbələrə ayırmaq çətinidir.

Araz zonasında lütet çöküntüləri gillər, argillitlər, murgellər, qumdaşları, əhəngdaşları, tufogen qumdaşları, tufokonqlomeratlar ilə təmsil edilmişdir. Qalınlığı 650-1300 m. Burada aşağıdan yuxarı *Gl. Acarininina bullbrooki* və *Ac. rotundimarginata* zonaları ayrılır.

Şimali Qafqazda lütet çöküntüləri Çerkez, Kuberlin və Kerestin hori-zontlarına aid olan mergellərlə ifadə olunmuşdur. Qalınlığı ~40-50 m. aşağıdan yuxarı bu çöküntülərdə *Ac. bullbrooki*, *Ac. rotundimarginata* və *Hantkenina alabamensis* zonaları ayrılır (4).

Barton mərtəbəsində tədqiq olunan ərazidə *Globigerina turkmenica* zo-nası ayrılır.

Plankton foraminiferlərin zonal bölgüsündə barton mərtəbəsində aşağıdan yuxarı *Globigerina azerbaijanica* və *Globigerina praebulloides* yarımzonalarına bölünən *Globigerina turkmenica* zonası ayrılmışdır. Eyni zo-na Azərbaycanın barton çöküntüləri həcmində ayrılır (yalnız Araz zonasında bu zona əvəzinə *Truncorotaloides rohri* zonası ayrılır).

Şimal-şərq Azərbaycanında *Globigerina turkmenica* zonasına (orta qo-vundağ) bitumlu, mergelli çöküntülər aiddir. Qalınlığı 70 m-ə qədər (2).

Orta Kür çökəkliyində də barton mərtəbəsində *Globigerina turkmenica* zona-sı ayrılır. Bu zonaya əhəngdaşı və qumdaşı ara qatları olan gillər və mergellər aiddir.

Araz zonasında barton mərtəbəsində *Truncorotaloides rohri* zonası ayrılır. O qalınlığı 70-80 m olan gillər, argillitlər, mergellər, qumdaşları, tufogen qumdaşları, tufokonqlomeratlar ilə təmsil edilmişdir.

Şimali Qafqazda barton mərtəbəsində də *Globigerina turkmenica* zonası ayrılır. Kum horizontunu əhatə edərək külli miqdar balıq qalığı olan mer-gellərdən ibarətdir. Qalınlığı ~40 m (7).

Üst eosen. Priabon mərtəbəsi. Qeyd etməliyik ki, priabon mərtəbəsində bəzi yerlərdə *Globigerina corpulenta* zonası, çox yerlərdə altda *Globigerina corpulenta*, üstə *Globigerina officinalis* zonası, başqa yerlərdə isə bəzən başqa zonalar da ayrılır. Tədqiq etdiyimiz regionda priabon mərtəbəsində *Glo-bigerina corpulenta* və *Globigerina officinalis* zonaları ayrılır.

Plankton foraminiferlərin regional zonal bölgüsündə *Globigerina tropicalis* zonası (s.l.) ayrılır ki, o da aşağıdan yuxarı *Globigerapsis tropicalis*, *gerina corpulenta* və *Turbo rotalia centralis* zonalarına bölünür.

Azərbaycanın paleogen çöküntülərinin zonal bölgüsündə (2007) priabon mərtəbəsi *Globigerina corpulenta* zonasına bölünür ki, ona da aşağıdan yuxarı *Gl. semiinvoluta* və *Gl. officinalis* zonaları daxildir.

Şimal-şərqi Azərbaycanda priabon çöküntüləri (üst qovundağ) qalınlığı 35-40 m olan mergellər və gillərlə təmsil edilmişdir. Bu çöküntülərdə *Globigerina corpulenta* və *Globigerina officinalis* zonaları ayrılır.

Orta Kür çökəkliyində priabon çöküntüləri qalınlığı 70-410 m olan qumdaşı ara qatları olan gillərlə təmsil edilmişdir. Bu çöküntülərdə aşağıdan yuxarı *Globigerinatheca semiinvoluta* və *Globigerina corpulenta* zonaları ayrılır.

Kiçik Qafqazın cənub-şərq dağətəklərində priabon mərtəbəsinə qalınlığı 60-160 m-ə çatan argillitlər, alevrolitlər, qumdaşları, əhəngdaşları aiddir. Bu çöküntülərdə mikrofauna tapılsa da, zonal bölgü aparmaq mümkün olmamışdır.

Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağətəklərində priabon çöküntüləri qalınlığı 50-200 m arasında dəyişən qumdaşları, gillər və argillitlərlə təmsil edilmişdir. Bu çöküntülərdə aşağıdan yuxarı *Globigerinatheca index* və *Globigerina semiinvoluta* zonaları ayrılır.

Talışda priabon mərtəbəsinə peştasar lay dəstəsi (qalınlığı 150-200 m olan andezit-bazaltları, tuflar tuffitlər, brekçiyalar, vulkanik konqlomeratlar) və erkivan lay dəstəsi (tuflar, tufogen qumdaşları, tufalevrolitlər, gillər və gilli şistlər, 100-120 m) aid edilir (4).

Araz zonasında priabon çöküntüləri qalınlığı 30-40 m olan gillər, argillitlər, mergellər, qumdaşları ilə təmsil edilmişdir. Burada *Globigerina corpulenta* zonası ayrılır.

Kiçik Qafqazın mərkəzi hissəsində Kəlbəcər törəmə çökəkliyində priabon tufokonqlomeratlar argillitlər, tufogen qumdaşları (80-250 m) ilə ifadə olunmuşdur.

Şahdağ sinklinorisində isə üst eosen liparitlər, liparitdasitlər və onların piroklastlarından ibarətdir. Kiçik Qafqazın mərkəzi hissəsində priabon çöküntülərində plankton foraminiferlər üzrə zonalara ayrılırmır.

Şimali Qafqazda üst eosendə ağ əhəngdaşlarından ibarət belaya qılina lay dəstəsi aid edilir. Burada üst eosendə *Ac. rotindimarginata*, *Hantkenina alabamensis*, *Giobigerina turcmenica* zonalarına və *Globigerapsis tropicalis* və iri *Globigerina*-lara ayrılır.

Oliqosen

Oliqosen. Rupel mərtəbəsi. Rupel mərtəbəsinə aid edilən çöküntülərdə öyrəndiyimiz regionda aşağıdan yuxarı *Globigerina tumbeli* və *Caucasina schischkinskae* zonaları ayrılır. Plankton foraminiferlərin regional zonal bölgüsündə oliqosen zonalara bölünməmişdir. Azərbaycanın paleogen çöküntülərinin zonal bölgüsündə aşağıdan yuxarı *Globigerina tumbeli*, *Caucasina schischkinskae* və *Nonion dendriticus* zonaları ayrılır.

Şimal-şərqi Azərbaycanda rupel mərtəbəsi həcmində *Globigerina tumbeli* zonası ayrılır. Qeyd etməliyik ki, bu regionda oliqosen çöküntüləri alt maykopa aiddirlər. Alt maykop qalınlığı 100-400 m olan qumdaşı qatlı gillərlə təmsil edilmişdir.

Alt maykopun alt hissəsi rupel mərtəbəsinə aid edilir və burada *Globigerina tumbeli* zonası ayrılır. Alt maykopun üst hissəsində (Xatt) mikrofauna nadir olduğundan burada zona ayrılmır.

Orta Kür çökəkliyində rupel mərtəbəsində (alt maykopun alt hissəsi) aşağıdan yuxarı *Globigerina tumbeli*, *Caucasina schischkinskae* və *Nonion dendriticus* zonaları ayrılır. Rupel mərtəbəsinin çöküntüləri qalınlığı 1000 m-ə çatan qumdaşı ara qatları olan gillərlə təmsil edilmişdir.

Xatt mərtəbəsinə alt maykopun üst hissəsi aid edilir. Bura qalınlığı 100-300 m-ə çatan qumlu-gilli növbələşmə qatı daxildir. Bu çöküntülərə aşağıdan yuxarı *Bolivina ex q.plicatella* və *Virgulinea poiensis* zonaları aiddir.

Kiçik Qafqazın şimal-şərq dağətəklərində də oliqosenə alt maykop çöküntüləri aid edilir. Burada mərtəbələrə bölgü, litofasiyalar və zonal bölgü Orta Kür çökəkliyində olduğu kimidir.

Talışda rupel mərtəbəsinə argillitlər, qumdaşları, alebrolitlər, qravelitlər, tuffitlər ilə ifadə edilmiş Tiləkənd lay dəstəsi (300-800 m), xatt mərtəbəsinə isə alevtolitlər, gillər qumdaşları, mergrillər, qravelitlər ilə təmsil olunmuş p-rembel lay dəstəsi aiddir.

Kiçik Qafqazın cənub – şərq dağ ətəklərində rupel mərtəbəsinə konqlomeratlar, konqlomerat-brekcçiyalar, argillitlər, qumdaşlarının növbələşməsi aiddir (700 m).

Xatt mərtəbəsinə isə kəsilişin üst hissəsində yayılmış gillər, argillitlər, alevrolitlər, qumdaşları (220 m) aiddir.

Araz zonasında oliqosen çöküntüləri tufokonqlomeratlar, tufobrekcçiyalar, tufogravelitlər, tuffitlər, tuflu qumdaşları ilə təmsil edilmişlər. Qalınlığı 629-883 m. Bu çöküntülərdə mikrofauna nadir olduğundan onlarda zona ayrılmamışdır.

Şimali Qafqazda alt oliqosenə (~1500 m) xadum horizontu, üst oliqosenə isə *Batalpaşın* lay dəstəsi aid edilir. Bunlardan xadum horizontuna *Globigerina officinalis* və ya onun analoqları zonası, (gillər, mergellər) *Batalpaşa* horizontuna isə (septariyalı gillər) *Caucasina schischkinskae* zonasını aid edirlər (5).

Nəticə

Qobustan-Qərbi Abşeron paleogen çöküntülərinin plankton foraminiferləri üçün tərtib etdiyimiz 16 zonadan ibarət zonal bölgü sxemi Azərbaycanın struktur-fasial zonaları və qonşu ölkələrin paleogen çöküntülərinin zonal bölgü sxemləri ilə korrelyasiyası verilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Ализаде А.А., Ализаде К.А., Алиюлла Х., Бабаев Ш.А., Региональная стратиграфическая схема палеогена Азербайджана. Баку: Елм, 1989, 312с.
2. Алиюлла Х. Северо-Восточный Азербайджан. Региональная стратиграфическая схема палеогена Азербайджана. Баку: Елм, 1989, с.4.
3. Алиюлла Х., Бабаев Ш.А. Геология Азербайджана Региональная стратиграфическая схема палеогеновых отложений Азербайджана. Т. I. часть вторая, 2007, с. 579.
4. Бабаев Ш.А., Велиев М.М. Горный Талыш. Региональная стратиграфическая схема палеогена Азербайджана. Баку: Елм, 1989, с.90.
5. Белуженко Е.В. Стратиграфия олигоцен-нижнемиоценовых (Майкопских) отложений Северо-Западного Кавказа, МОИП, отд. Геол. т. 85, в. 4, 2010, с. 35-46.
6. Гасанов Т.А., Бабаев Ш.А. Юго-восточные предгорья Малого Кавказа Региональная стратиграфическая схема палеогена Азербайджана. Баку: Елм, 1989, с.147.
7. Крашенинников В.А., Музылов Н.Г. Соотношение зональных шкал по планктонным фораминиферам и наннопланктону в разрезах палеогена Северного Кавказа. Вопросы микропалеонтологии, вып. 18. М.: Наука, 1975, с. 212-224.
8. Халилов Д.М., Мамедова Л.Д. Зональное подразделение палеогеновых отложений Азербайджана АН. Азерб. ССР. Баку: Елм, 1984, с. 232.

КОРРЕЛЯЦИЯ ПАЛЕОГЕНОВЫХ ОТЛОЖЕНИЙ ГОБУСТАН-ЗАП. АБШЕРОН С ПАЛЕОГЕНОВЫМИ ОТЛОЖЕНИЯМИ СТРУКТУРНО-ФАЦИАЛЬНЫХ ЗОН АЗЕРБАЙДЖАНА И СМЕЖНЫХ СТРАН

Х.А.АЛЛАХВЕРДИЕВА

РЕЗЮМЕ

Разработана зональная схема расчленения палеогеновых отложений изученного региона, состоящая из 16 зон.

Зональная схема расчленения палеогеновых отложений Гобустан-Зап.Абшерона сопоставлена с таковыми различных структурно-фациальных зон Азербайджана и смежных стран.

Ключевые слова: палеоген, зона, фораминифер, палеоцен, эоцен, олигоцен.

CORRELATION OF PALEOGENIC DEPOSITS OF GOBUSTAN-W.ABSHERON WITH PALEOGENIC DEPOSITS OF STRUCTURAL-FACIAL ZONES OF AZERBAIJAN AND NEIGHBOURING COUNTRIES.

Kh.A.ALLAHVERDIYEVA

SUMMARY

The author worked out a zonal scheme of division for paleogenic deposits of the studied region which consists of 16 zones.

The Zonal scheme of division for paleogenic deposits of Gobustan-W.Absheron is correlated with such different structural-facial zones of Azerbaijan and neighbouring counties.

Key words: Paleogene, zone, foraminifer, Paleocene, Eocene, Oligocene

Redaksiyaya daxil oldu: 12.02.2012-ci il.

Çapa imzalandı: 31.05.2012-ci il.